

До спеціалізованої вченої ради
Д 64.089.01
у Харківському національному
університеті міського господарства
імені О.М. Бекетова, 61022, м. Харків,
вул. Маршала Бажанова, 17

ВІДГУК

офіційного опонента,

доктора економічних наук, професора Чичкало-Кондрацької Ірини Борисівни
на дисертаційну роботу Зеленського Сергія Володимировича на тему
«Організаційно-економічне забезпечення формування стратегії соціально-
економічного розвитку міст України»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Актуальність теми дисертації

Актуальність теми дослідження визначається зростанням ролі та посиленням значимості міст у процесах забезпечення стійкого і збалансованого розвитку регіонів та країни в цілому, що зумовлено регіоналізацією економіки, урбанізацією суспільного простору, наявними диспропорціями та асиметріями рівнів розвитку регіональних систем, глобальними тенденціями та світовими закономірностями зміцнення місцевого самоврядування у питаннях прийняття рішень і реалізації цілей та завдань. Спостерігається стала тенденція підвищення попиту та рівня затребуваності щодо використання сучасних управлінських методів, засобів та інструментів з боку представників місцевого самоврядування, які є найближчими у фізичному й емоційному плані до кожного мешканця громади, що створює базис розуміння інтересів і потреб; усвідомлюють наявний потенціал міського комплексу та перелік невідкладних проблем, котрі мають бути вирішені; потребують підтримки та активного залучення до управлінських процесів різноманітних зовнішніх та внутрішніх зацікавлених сторін, що поліпшить процес прийняття рішень і допоможе під час реалізації сформованих планів та проектів. Невирішеним залишається

питання забезпечення цілісності впливів різних стейкхолдерів на процес формування стратегії соціально-економічного розвитку міста, що вимагає не лише повного усвідомлення існуючої сукупності проблем конкретного міста, а й наявності відповідних компетенцій у зацікавленої сторони задля їх розв'язання.

Різноманітність методичних підходів до оцінювання досягнутого рівня соціо-еколого-економічного розвитку міст майже не враховує суб'єктивних та емоційних характеристик, м'яких параметрів оцінки, рівня задоволеності життям окремих мешканців місцевої громади. Проблемним питанням залишається посилення рівня залученості та прийняття на себе відповідальності стейкхолдерами міського розвитку.

В існуючих концепціях стратегічного управління соціально-економічним розвитком міст недостатньо уваги приділяється організаційним процесам його здійснення та практично не обґрунтовується управлінський інструментарій, який доцільно застосовувати під час стратегічного планування. Сформований пул можливих форм та методів реалізації партисипативного управління міським розвитком, який успішно апробований європейськими країнами, критично не осмислений та потребує науково-практичного обґрунтування щодо використання і впровадження під час розроблення стратегій соціально-економічного розвитку міст України. Теоретична та практична актуальність даної проблематики обумовили вибір теми дослідження дисертантом, його мету та завдання, об'єкт і предмет, а також напрями використання отриманих результатів.

Дисертаційну роботу виконано згідно планів науково-дослідних робіт Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова: «Методологічні аспекти інноваційного розвитку економіки держави» (номер державної реєстрації 0119U001188, 2019 р.); «Формування організаційно-економічного механізму управління бюджетуванням об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації» (номер державної реєстрації 0119U001073, 2019 р.); «Організаційно-економічне моделювання системи інноваційного управління підприємствами життєзабезпечення міста» (госпдоговірна, номер реєстрації 28/4-НР/20 від 02.04.2020 р.).

Враховуючи вищесказане, дисертаційна робота Зеленського Сергія Володимировича на тему «Організаційно-економічне забезпечення формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України» є актуальною.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом та структурою дисертаційної роботи Зеленського С.В. дає підстави стверджувати, що в ній чітко сформульовано актуальність теми, мету і завдання дослідження, об'єкт і предмет аналізу, а також обґрунтовано наукову новизну та практичне значення результатів дослідження. Аргументованість, достовірність та обґрунтованість висновків і рекомендацій визначається сукупністю викладених наукових результатів, що базуються на глибокому аналізі фахової літератури, у тому числі праць зарубіжних науковців, фактологічного матеріалу, статистичних даних. У процесі виконання дисертаційної роботи автором опрацьовано значну кількість наукової літератури за темою дисертації, статистичних звітів та аналітичних матеріалів. Інформаційною та статистичною базами роботи є монографії, статті вітчизняних і закордонних вчених і практиків з проблем управління соціально-економічним розвитком регіонів, матеріали Міністерства розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державної служби статистики України, законодавчі та інші нормативні акти, матеріали обласних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, ресурси мережі Internet, власні аналітичні розробки.

Дослідження базується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Обґрунтованість та достовірність основних наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи Зеленського С.В. підтверджується також використанням широкого спектра загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження: структурно-логічного аналізу (для побудови логіки та структури дисертаційного дослідження); методів теоретичного узагальнення, критичного і системного аналізу (для систематизації точок зору провідних фахівців щодо змісту базових понять, що використовуються в роботі під час визначення

ключових аспектів стратегії стійкого розвитку міста); ретроспективного аналізу (для визначення ключових аспектів розвитку корпоративних культур та моделей на яких вони формуються, вибору критеріїв порівняння); статистичних методів, групування та узагальнення (для визначення домінуючих трендів, факторів та передумов формування стратегії розвитку міст); анкетування та опитування (для уточнення ключових стратегій взаємодії і співпраці з зацікавленими сторонами на основі спектру домінуючих цінностей у процесі формування стратегії розвитку міста); статистичного аналізу (для обґрунтування ролі міст у процесах розвитку регіонів і країни та доведення актуальності вирішення стратегічних питань на місцевому рівні); матричних методів (для діагностування організаційних передумов залучення зацікавлених сторін у процесі соціально-економічного розвитку міста); економіко-математичних методів (для обґрунтування вибору напрямів стратегічного розвитку міста); методу порівнянь (для визначення особливостей спектру цінностей стейкхолдерів та вибору організаційного забезпечення залучення їх до процесів стратегічного планування); графічного аналізу (для наочного подання статистичних даних і схематичної побудови зв'язків положень дисертації).

Фундаментальність та комплексність роботи проявляється у всебічному та поступовому вивченні дисертантом предмету дослідження. Емпіричний матеріал дослідження характеризується належним рівнем репрезентативності, що позитивно вплинуло на обґрунтованість та достовірність наукових положень, рекомендацій та висновків проведеного дослідження.

Обравши за об'єкт дослідження процес формування та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку міста, а за предмет – комплекс теоретичних, методичних і практичних аспектів організаційно-економічного забезпечення формування стратегії соціально-економічного розвитку міста, автор поставив перед собою та послідовно вирішив ряд конкретних завдань, віддзеркалених у відповідних розділах дисертації.

У першому розділі «Теоретико-методичні основи формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України з урахуванням посилення ролі стейкхолдерів» автор дослідив місце міст у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни та її регіонів та обґрунтував специфічність

організаційно-економічного забезпечення стратегічного управління містами на відміну від регіонів і країн (с. 13-24); проаналізував існуючі підходи до визначення сутності категорії «управління» та довів важливість зростання управлінських компетенцій представників органів місцевого самоврядування, в тому числі стратегічного мислення (с. 25-27, 43-45, 91-93), довів важливість забезпечення стратегічного управління стійким розвитком міста на засадах стейкхолдер-орієнтованого підходу та систематизував ключові переваги від його впровадження в життя (с. 42-58); запропонував авторський концептуальний підхід до визначення сутності «стратегічного управління стійким розвитком міста», що базується на трьохкомпонентній системі організаційного забезпечення процесу стратегічного управління (с. 64-65); узагальнив комплекс ключових тенденцій та трендів, що впливають на розвиток міста і є передумовами формування стратегії стійкого розвитку міст (с. 74-78) та довів актуальність удосконалення організаційно-економічного забезпечення процесу стратегічного планування на основі ключової передумови - наявної системи цінностей як мешканців (жителів) міста, так і специфічність ціннісних орієнтацій ключових стейкхолдерів стратегічного управління містом (с. 93-98).

У другому розділі «Діагностика потенціалу формування стратегії соціально-економічного розвитку міст» автор доводить актуальність використання показника якості життя як індикатора-цілі стратегічного розвитку міста та такого, що ґрунтується на досягнутому рівні життя, вимагає визначення інтересів різних стейкхолдерів і використання відповідних інструментів щодо їх узгодження, координації та реалізації (с. 103-110); аналізує динаміку основних соціально-економічних показників розвитку регіонів та міст (с. 111-118, 130-134), що дозволяє визначити переваги, які отримали міста у процесі реформи децентралізації та наголошує на необхідності удосконалення методичного забезпечення процесу стратегічного планування; розробляє підхід щодо визначення доцільності та нагальності впровадження політики згуртованості на основі аналізу взаємозв'язку досягнутого рівня людського розвитку із рівнем щільності населення (с. 121-125), який обумовлює ефективність реалізації партисипативного стратегічного управління, в тому числі і в розподілі відповідальності за досягнуті результати; на основі критичного аналізу методичних підходів до проведення оцінки рівня стійкого

розвитку міст та усвідомленні міського комплексу як великомасштабного ценозу запропоновано методичний підхід до оцінки досягнутого рівня стійкого розвитку міста (с. 134-155), результати якого є основою вибору пріоритетних напрямів стратегічних зусиль.

У третьому розділі «Ціннісні орієнтири удосконалення організаційного забезпечення формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України» автор доводить актуальність визначення системи цінностей ключових стейкхолдерів міського розвитку задля удосконалення процесів стратегічного планування (с. 172-177, 183-188); проводить критичний аналіз і порівняння різних моделей корпоративних культур та обґрунтовує використання інтегрального підходу «Спіральна динаміка» (с. 189-192, додаток Д), формує класифікацію системи цінностей стейкхолдерів за даною інтегральною моделлю (додаток Д); пропонує методичний підхід до формування стратегії стійкого розвитку міст шляхом впровадження партисипативного управління, який базується на розробленому інструментарії діагностики спектру домінуючих цінностей та ідентифікації стейкхолдерів (с. 193-197, додаток Е) та розробляє комплекс організаційних та управлінських інструментів, що доцільно використовувати у процесі формування стратегії соціально-економічного розвитку міст відповідно до спектру цінностей стейкхолдера (с. 216-226).

Таким чином, зміст розділів у повному обсязі розкриває мету, завдання та висновки, що сформульовано у дисертації Зеленського С.В. Вирішення комплексу поставлених завдань, доречний вибір методів дослідження, достатня теоретична база забезпечили наукову обґрунтованість та достовірність положень, висновків та рекомендацій проведеного дослідження.

Наукова новизна положень, висновків та результатів, одержаних у дисертації

Вивчення змісту дисертації, опублікованих наукових праць дає підстави стверджувати, що найбільш суттєвими в науковому і практичному значенні є результати дисертаційної роботи, які містять такі елементи наукової новизни:

1. Заслуговує на увагу проведене автором узагальнення підходів до розуміння категорії управління (с. 25) та визначення особливостей стратегічного управління (с. 59-65), що дозволило суттєво розширити сутність

поняття «стратегічне управління стійким розвитком міста» шляхом виділення базису даного процесу, а саме трьохкомпонентної системи, яка включає ціннісний підхід, проактивну поведінку стейкхолдерів і процес планування та реалізації стратегічних цілей і завдань (с. 65, рис. 1.6).

2. Науковий і практичний інтерес мають пропозиції автора щодо врахування еволюційної моделі формування ціннісного профілю громади у процесах класифікації міст України (с. 97-98, табл. 1.8), що обумовлює важливість дослідження трансформацій ціннісних орієнтирів стейкхолдерів розвитку міста та робить стратегічне управління більш результативним та ефективним.

3. Важливим аспектом роботи є те, що дисертант аналізує різноманітні моделі врахування цінностей (с. 190-192, табл. Д.1, табл. Д.2) та пропонує класифікацію системи цінностей стейкхолдерів міського розвитку (табл. Д.2), яка базується на інтегральному підході та вбачає їх динамічність і унікальність, що забезпечує організаційне підґрунтя формування стратегії соціально-економічного розвитку міст та дозволяє реалізувати політику згуртованості шляхом використання найбільш доцільних управлінських інструментів.

4. Заслуговує на увагу запропонований автором методичний підхід до формування стратегії стійкого розвитку міст (с. 194-197, рис. 3.7) шляхом впровадження партисипативного управління, який базується на розробленому інструментарії діагностики спектру домінуючих цінностей та ідентифікації стейкхолдерів (додаток Е) і дозволяє згрупувати зацікавлених суб'єктів відповідно до їх релевантних атрибутів та системи цінностей з метою подальшого ефективного залучення до процесів стратегічного управління та обґрунтування організаційного забезпечення реалізації політики згуртованості.

5. Схвальної оцінки заслуговує розроблена модель вибору стратегії комунікації та співпраці із різними групами зацікавлених сторін відповідно до їх спектру цінностей (с. 221-225, табл. 3.6), яка конкретизована набором організаційних та управлінських інструментів (с. 217-218, табл. 3.5), що доцільно використовувати стосовно різних стейкхолдерів у процесі формування стратегії соціально-економічного розвитку міст і дозволить підвищити коефіцієнт реалізуємості сформованих стратегій за рахунок впровадження політики згуртованості.

6. У роботі узагальнено методичні підходи до оцінювання рівня розвитку соціально-економічних систем та наголошено на необхідності чіткого усвідомлення мети оцінки, що дозволило запропонувати методичний підхід до оцінювання рівня стійкого розвитку соціально-економічної системи міста (с. 146-155, рис. 2.14), розроблений на підставі теорії ценозів, який доцільно використовувати під час стратегічного аналізу задля об'єктивного встановлення тієї відправної точки з якої розпочинається рух у майбутнє та визначає ключові стратегічні пріоритети розвитку міста.

7. Доречними є авторські пропозиції щодо удосконалення економічного обґрунтування процесу формування стратегії стійкого розвитку міста, зокрема уточнення стратегічної мети та принципів формування стратегічних пріоритетів (с. 108, рис. 2.1), що, на відміну від існуючих, ґрунтується на визначенні доцільності та нагальності реалізації стейкхолдер-орієнтованого стратегічного управління в частині реалізації політики згуртованості та активного залучення до стратегічного планування.

Розроблені в дисертації наукові підходи поглиблюють розуміння сутності та інструментарію організаційно-економічного забезпечення формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України.

Запропоновані в процесі наукових досліджень науково-практичні висновки і рекомендації використовувалися у роботі Мереф'янської міської ради Харківської області (акт від 11.06.2019 р.); Первомайської міської ради Харківської області (довідка № 01-30/2674 від 23.07.2019 р.); Лозівської районної ради Харківської області (акт про впровадження № 306/01-34 від 24.07.2020 р.); Асоціації міст України (довідка про впровадження № 3-52 від 29.07.2020 р.); Полтавської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження №01-10-01.1-11/595 від 30.07.2020 р.). Використання теоретичних, науково-методичних та практичних результатів дослідження в практичній діяльності інших установ також дасть змогу більш ґрунтовно та комплексно підходити до забезпечення процесів стратегічного планування та підвищення рівня ефективності впровадження в життя сформованих стратегічних цілей і завдань.

Матеріали дисертаційної роботи також використовуються у навчальному процесі Харківського національного університету імені О.М. Бекетова під час

викладання таких дисциплін, як «Регіональна економіка», «Стратегія підприємства» (довідка від 15.02.2020 р.).

Оцінка змісту дисертації

Вдалою та обґрунтованою з наукової точки зору є побудова рецензованої праці, якою обумовлена повнота і всебічність розкриття автором предмету дослідження. Структура дисертації є логічно обґрунтованою та відповідає поставленим завданням, об'єкту та предмету дослідження.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що логічно поєднані у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Структура повністю відповідає окресленим цілям і завданням дослідження та дозволила здобувачу найбільш повно охопити предмет дослідження, а опоненту – простежити авторський творчий задум, краще зрозуміти логіку та послідовність представленого наукового дослідження.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримано вимог норм законодавства про авторське право; надано повну й достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методи досліджень.

Повнота висвітлення основних наукових результатів дослідження в опублікованих працях

Отримані нові наукові положення дисертаційної роботи Зеленського С.В., висновки і рекомендації повною мірою висвітлені автором у 14 наукових працях, з яких: 4 статті у наукових фахових виданнях (2 статті – одноосібні); 1 стаття у колективній монографії; 2 статті у виданнях іноземних держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз; 7 праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Загальний обсяг публікацій складає 7,71 друк. арк., з них особисто автору належить 5,55 друк. арк. Ознайомлення з публікаціями дає підставу констатувати, що результати досліджень, авторські новації, узагальнення та удосконалення концептуально-методичних положень, організаційні та методичні рішення і рекомендації,

відображені у пунктах новизни та висновках до досліджень, достатньо повно викладені в друкованих працях Зеленського С.В., що відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами), що висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження, наукову новизну й обґрунтованість отриманих результатів, їх практичну значущість, доречно зауважити, що деякі положення мають дискусійний характер.

1. На рис. 1.7 автор представляє власну модель ключових тенденцій та трендів, що впливають на розвиток міста і є передумовами формування стратегії стійкого розвитку міст, та наголошує на необхідності проактивної реакції ключових стейкхолдерів міського розвитку (с. 77-78). Бажано було б у якості логічного продовження висновку дати перелік рекомендацій щодо відмінностей проактивної та реактивної поведінки для різних груп зацікавлених сторін.

2. У пункті 2.1 автор визначає ключові успіхи та переваги, що отримані містами, об'єднаними територіальними громадами і регіонами України у процесі реалізації реформи децентралізації на даний момент. У той же час, в роботі не набули достатнього відображення існуючі обмеження чи проблеми, з якими стикаються органи місцевого самоврядування сьогодні та які потребують вирішення у контексті забезпечення процесу стратегічного планування міським розвитком.

3. Автор наголошує, що розроблений методичний підхід до оцінювання досягнутого рівня стійкого розвитку на основі ценологічного моделювання (с. 146-147) може бути використаний для дослідження соціально-економічних систем різних рівнів (регіонів, міст, районів тощо). Але виникають сумніви щодо можливості застосування даного підходу у малих містах та невеликих населених пунктів (в тому числі, невеликих за розміром об'єднаних територіальних громадах).

4. У пункті 3.1, у рамках дослідження моделей корпоративних культур та обґрунтування доцільності використання інтегрального підходу «Спіральна динаміка», автор розробляє класифікацію системи цінностей стейкхолдерів міського розвитку. Робота значно виграла, якщо б автор більше уваги приділив методології Річарда Барета, яку він згадує у своєму дослідженні (с. 180-181) та яка на сьогодні широко представлена Cultural Transformation Tools, в тому числі останні дослідження даного фонду стосувалися проблем зміни, еволюції цінностей в різних країнах, що обумовлені світовою пандемією COVID-19.

5. Потребує додаткового опрацювання багатокритеріальний підхід до класифікації та аналізу стейкхолдерів міського розвитку (с. 86-89), який покладено в основу методичного підходу до формування стратегії стійкого розвитку міст шляхом впровадження партисипативного управління. З тексту роботи не зрозуміло, яка послідовність етапів має бути здійснена, щоб у підсумку обрати найбільш доцільну стратегію комунікації та співпраці із зацікавленою стороною, запропонувати найбільш ефективні форми і методи залучення до процесу формування стратегії стійкого розвитку міста.

Загалом висловлені дискусійні положення не впливають на цінність одержаних результатів і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Зеленського Сергія Володимировича на тему «Організаційно-економічне забезпечення формування стратегії соціально-економічного розвитку міст України» є цільним, завершеним, самостійним науковим дослідженням, що виконане на належному теоретичному рівні. Структура та обсяг дисертації відповідають встановленим вимогам. Основні наукові положення, теоретичні розробки та практичні рекомендації поглиблюють теорію і методику дослідження різноманітних аспектів удосконалення організаційно-економічного забезпечення стратегічним управлінням стійким розвитком міст. Зміст дисертації відповідає зазначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження.

Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни.

Автор виявив належний рівень знань літератури за тематикою дослідження, знайшов низку дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і вимагають відповідного їх вирішення.

За науковою новизною, теоретичною цінністю та практичною значущістю отриманих результатів робота відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами), що висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, а її автор – Зеленський Сергій Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри міжнародних
економічних відносин та туризму

Національного університету

«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Ірина ЧИЧКАЛО-КОНДРАЦЬКА

Проректор з наукової та
міжнародної роботи

Національного університету

«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Світлана СІВІЦЬКА